

Ofnietekoop

UNIE DER ZORGELOZEN

De stem van het volk: een lastige affaire

Wouter Hillaert
Gezien op 15 maart 2025
Unie der Zorgelozen, Kortrijk

De democratie is dood. Of toch volgens de Unie der Zorgelozen. In ‘Ofnietekoop’ krijgen we eerst haar begrafenis te zien, daarna worden haar relicten uitgestorteerd voor het containerpark. Duidelijker kan je moeilijk zijn over ons politieke systeem. Zes niet-professionele spelers van in en rond Kortrijk zeggen wat ze denken en betogen wat ze zeggen. Die meerstemmige stelligheid maakt van deze sociaal-artistieke voorstelling in regie van Edoardo Ripani eerder een parlementaire zitting dan overtuigend theater.

21 MAART 2025

‘Post-democratie’, zo noemde Brits politicoloog en socioloog Colin Crouch al in 2000 de politieke situatie in het Westen. In zijn boek ‘Coping with Post-Democracy’ stelde hij dat de vaste vormen van ons democratisch bestel nog wel functioneren, maar dat het zijn ziel is kwijt geraakt: het idee van directe volksvertegenwoordiging. Zeker de onderklasse voelt zich steeds minder gerepresenteerd door partijen en politiek, terwijl verkiezingen veeleer reclamecampagnes voor personaliteiten zijn geworden. Bedrijven hebben met hun lobby’s meer impact op het beleid dan burgers, terwijl het beleid zelf steeds minder zeggenschap heeft over de mondiale economie. Crouch’ analyse klinkt vandaag bijna als een open deur, maar dat maakt zijn voorspelde gevolgen niet minder reëel: dalende opkomst bij verkiezingen, stijgende tractie bij xenofobe krachten. In de post-democratie, kortom, is de ‘demos’ mentaal uitgeplugd en blijft alleen de ‘cratie’ van een kleine elite over.

‘Post-democratisch’ zou je ook op de dramatische uitgangssituatie van ‘Ofnietekoop’ kunnen noemen. De voorstelling opent prompt met twee afscheidsredes als op een begrafenis, waarbij de overledene algauw de democratie zelf blijkt te zijn. “Gij waart fantastisch”, zo begint Jelle Corneille. “Je wijsheid zat niet in chique woorden, maar in je grootsheid dat alle woorden bestaansrecht kregen. Zo wist je steeds het ganse schip naar de juiste kant te sturen.” Over de doden niets dan goed? Niet voor Jérôme Duchateau in zijn daaropvolgende speech. Hij past voor bloemetjes gooien, pist liever op het graf. “Jij bracht de Hitlers, Mussolini’s en nu de Netanyahu’s aan de macht. Jij maakte het kapitalisme belangrijk. Je was de *reden* van de problemen.”

Dat begin na het einde is een kunstgreep die doorheen de eeuwen al in veel stukken is toegepast: de leidende orde is dood, het eigenlijke drama ligt achter ons. Die voldongen situatie, het feit dat de voorstelling na de feiten begint, is allerminst evident voor theater. Zijn natuurlijke drive is vooruit, niet achteruit. Hoe geef je op scène leven aan een stemming van rouw en nostalgie, waarbij je enkel in de verleden tijd over je onderwerp kan praten en alle dramatische dynamiek noodgedwongen tot stilstand is gekomen? In 'Ofnietekoop' heeft scenograaf Michiel Soete dat hele post-gegeven ook nog eens mooi gematerialiseerd in een decor van witte stoflakens die over een reeks meubelstukken gedrapeerd zijn. Het ziet eruit als een parlement in winterslaap, als een salon dat gesloten is voor restauratie. Alles is voorbij. Wat rest er meer dan retrospectief beschouwen en herkauwen?

Bij gebrek aan protagonist heeft het koor het woord overgenomen, maar zonder veel lijn of leiding.

Regisseur Edoardo Ripani, die eerder al enkele ateliers begeleidde bij de Unie der Zorgelozen en vorig seizoen nog zijn kunde bewees in zijn eigen stemmige voorstelling *La montagna è finita* over een Italiaans dorpje na een aardbeving, laat zijn zes spelers algauw de boel opschudden. Met veel opwaaiend stof halen ze de lakens van de inboedel. Zo openbaart zich een knus huiskamertje met versleten prullen en souvenirs. We zien de welvaatstaat voorbij haar houdbaarheidsdatum: de droom van het Zweedse *folkhemmet* – de democratie als huis van het volk – maar dan in zijn museale versie, klaar voor een *make-over* door Ikea.

"Hier huist geschiedenis", zo overschouwen Erwin Goetz en Triene Nottebaere dat decorum. "Pericles zat daar in die zetel, en dan Jeanne d'Arc, Sitting Bull, Mandela, Gandhi en Dehaene. Europa is hier geboren, hier vochten vrouwen voor stemrecht. De euro is hier beklonken. Tijdens corona was er hier voortdurend crisisvergadering. Regeringen zijn hier geboren en gevallen." Achteraan raakt Duchateau, de anarchist van de bende, opnieuw geagiteerd over zoveel blinde bewondering. "Hier hebben ze vooral veel naast de kwestie gekeken! Ze waren blind en doof voor de noden van het gewone volk. De vooruitgang liep hier achterwaarts."

Bij gebrek aan protagonist heeft het koor dus het woord overgenomen, maar zonder veel lijn of leiding. 'Ofnietekoop' laat zich kennen als een echokamer vol persoonlijke associaties en meningen, resultaat van talrijke gesprekken met de spelers. Slechts minimaal worden hun statische gedachtenwisselingen getheatraliseerd. Nottebaere bakt een cake van de democratische waarden als respect, solidariteit en tolerantie. Eva Mertens leidt intussen de uitverkoop: wat moet van deze inboedel naar het containerpark, wat is nog bruikbaar? Er wordt af en aan gesjouwd met nationale vlaggen, betoogd over een kruisbeeld en getwijfeld over een antieke lamp, symbool van de verlichting. Alleen Giuletta Cortez laat het niet aan haar hart komen. Languit vleit ze zich met wodka in de zetel (de migrant in de hangmat?), tot ook die in de coulissen verdwijnt. Uiteindelijk zal het huis van de democratie helemaal leeg achterblijven. De vloer is vrij voor iets nieuws. Maar wat is dat dan?

'Ofnietekoop' leert eigenlijk meer over het probleem van onze democratie als voorstelling dan door wat ze ons allemaal wil vertellen. Haar expliciete boodschappen, zowel voor als tegen de democratie, voelen vaak een beetje

voorverpakt. Het gevaar van nationalisme, het belang van gelijke basisrechten, de waarde van vrije meningsuiting: ze worden op scène verdedigd zoals ook politici dat zouden doen voor de camera, of zoals dat gebeurt op pamfletten bij een betoging. Als algemeenheden. Ze dienen eerder het ritueel van vrije meningsuiting dan om ons echt anders te doen kijken of van nieuwe inzichten te voorzien. Voeg daarbij de betogende toon en de explicerende handgebaren bij verschillende spelers, en je krijgt bijna een tegenovergesteld effect in de zaal. Het is een effect dat ook ons vervreemde burgerschap vandaag sterk bepaalt: we noteren eerder dan te luisteren. Dingen passeren zonder te blijven haken. We connecteren meer met de vorm dan met de inhoud.

Deze voorstelling lijkt met een soortgelijk representatieprobleem te kampen als de postdemocratie die ze behandelt.

Dat vind ik een lastige vaststelling. Uiteindelijk is sociaal-artistiek theater na Zwarte Zondag in 1994 net bedacht als een antwoord op de post-democatie. Het kon terug eigenaarschap en betrokkenheid creëren bij vergeten burgers, van wie de stem te weinig gehoord werd. Het was bedoeld als een nieuw podium. In ‘Ofnietekoop’ krijgen deze spelers dat podium ook, méér zelfs dan in vorig werk van de Unie, waarbij Geert Six vaak een eigen toneeltekst puurde uit alle gedeelde gesprekken over thema x of y. Hier voel je duidelijk dat de spelers, als burgers, hun eigen ideeën hebben verwoord. Ze spreken met hun eigen stem.

Toch lijkt de voorstelling met een soortgelijk representatieprobleem te kampen als de postdemocratie die ze behandelt: er mist connectie met de dagelijkse realiteit, met de beleefde ervaring van individuele burgers. De spelers spreken wel uit eigen naam, maar niet uit eigen werkelijkheid. Even doet Cortez dat wel, als ze schetst hoe president Fujimori in haar thuisland Peru democratisch werd verkozen om net meer chaos te creëren, waaronder martelingen van onschuldige burgers. Ze vertelt ook hoe dat voelde in haar familie. Die ene concrete anekdotische ervaring van buiten Europa maakt de zin en onzin van democratie in één klap zoveel voelbaarder dan haar hele zwanenzang in de rest van de voorstelling.

Wat je spelers hoort zeggen, is losgezongen van *waarom* of *waaruit* ze dat zeggen. Herleid tot louter sprekende stemmen, missen ze niet alleen theatrale kracht, maar zijn ze ook veel van hun onderscheidende rol in de democratie kwijtgespeeld. Ze spreken in formules die je elders ook al vaak kan horen. Dat is niet zozeer een democratisch probleem – er is meer dan genoeg gepraat en geluisterd, wellicht meer dan *geanalyseerd*. Je voelt vooral een artistiek probleem. Ripani, ondersteund door Six, heeft precies te weinig theatraal en visueel kunnen denken buiten de tekst en de meningen. Je voelt verschillende spelers soms wat verloren op het podium staan. Ze maken er samen wel het beste van en je voelt dat deze voorstelling hen betekenis geeft. Maar paradoxaal genoeg presenteert de stem van het volk zich minder sterk en overtuigend dan ze zelf wil uitdragen.

Zo schildert ‘Ofnietekoop’ vooral *onbedoeld* een herkenbaar beeld van onze democratie. We zien een gemeenschap die geen antwoord heeft op zijn eigen zoeken. Een gemeenschap die ons het alternatief schuldig moet blijven en dan maar zijn toevlucht zoekt tot ijle morele lessen aan het slot. Een gemeenschap die veel nood voelt aan een leider die zelf meer eindverantwoordelijkheid neemt als regisseur, om zijn mensen beter te beschermen of sterker voor de dag

te laten komen. De postdemocratie én haar sociaal-artistieke alternatief: het blijven lastige vraagstukken. Pure *bottom-up* blijkt niet per se het antwoord. Zowel op het publieke als op het theaterpodium geldt dat niet alle woorden per definitie bestaansrecht moeten krijgen, gewoon omdat ze van burgers komen.